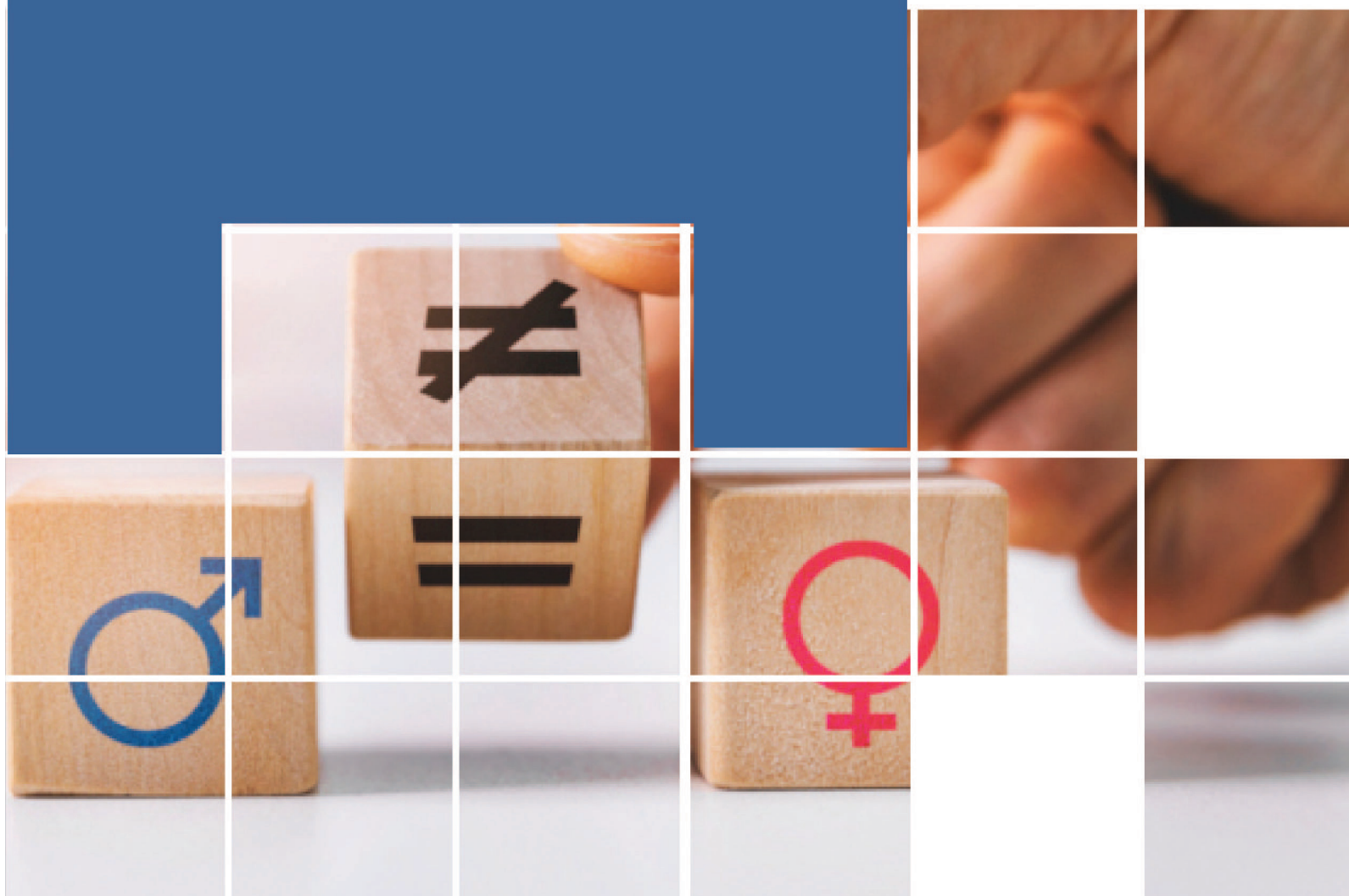

EVROPSKI PUT

BOSNE I HERCEGOVINE I RODNA RAVNOPRANOST

2022

UVOD

Bosna i Hercegovina (BiH) je podnijela zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji (EU) sada već davne 2016. godine. Od tada do danas vrlo malo je učinjeno na ispunjavanju potrebnih uslova za dalje napredovanje na evropskom putu. Štaviše, prethodni period obilježen je brojnim blokadama vlasti na gotovo svim nivoima.

U oktobru ove godine predstavljen je Izvještaj o trenutnom statusu BiH od strane Evropske komisije (EK) uz prijedlog zemljama članicama EU da dodjele BiH kandidatski status sa uslovima. O kandidatskom statusu sa uslovima će Vijeće EU, odnosno sve članice jednoglasno donijeti odluku u decembru ove godine.

BiH ove godine ima relativno negativan izvještaj EK u kojem se zaključuje da u ključnim poljima nije ostvaren nikakav napredak. Nema napretka ni kada je u pitanju rodna ravnopravnost osim što se konstatuje da su posljedice pandemije COVID 19 u većoj mjeri pogodile žene.

Mreža organizacija civilnog društva (OCD) „Ženska zagovaračka grupa“¹ koju čini 18 organizacija iz cijele BiH već nekoliko godina kontinuirano prati proces evropskih integracija jačajući glas civilnog društva i zagovarajući integrisanje ženskih stavova i perspektiva u ove procese. To uključuje izradu komentara na Izvještaj EK o napretku BiH na evropskom putu, zagovaranje u Briselu pred EU institucijama, usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa evropskim, te razgovore o reformskim procesima BiH na evropskom putu sa civilnim društvom i građanima i građankama.

Analiza i preporuke koje je sačinila Ženska zagovaračka grupa na posljednji Izvještaj ukazuju da u BiH iz jednog izbornog ciklusa u drugi se nastavlja neravnomjerna zastupljenost žena u organima zakonodavne i izvršne vlasti. Kvota od 40% iz relevantnog zakonodavstva se još uvijek ne provodi, niti se s ovim zakonom usklađuju drugi propisi, što doprinosi kontinuiranom isključivanju žena iz političkih procesa i aktivnog učešća u važnim odlukama.

Isključivanje žena iz političkog participiranja se preslikava i na mjesta ekonomske moći. Tako diskriminacija žena kroz nedosljednu primjenu radnog i antidiskriminacijskog zakonodavstva onemogućava ženama puno uživanje ekonomskih i socijalnih prava, posebno kada je riječ o zaštiti prava radnica, sa fokusom na nezadovoljavajuće efekte djelovanja inspekcija rada.

Samo djelimično je ostvaren napredak u usklađivanju zakonodavstva u cilju osiguranja zaštite preživjelih i krivičnog gonjenja nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja shodno obaveznim standardima Istanbulske konvencije (IK) u Republici Srpskoj (RS), a tek nedavno je započeo proces izmjena u Federaciji BiH (F BiH).

Romkinje su generalno diskriminisane zbog pripadnosti romskoj etničkoj grupi, a u romskoj zajednici zbog toga što su žene. Ovu dvostruku diskriminaciju dodatno otežava i izloženost Romkinja socijalnoj isključenosti.

1 Udruženje "Prava za sve" (Sarajevo) – koordinirajuća organizacija; Centar za podršku organizacijama CENSOR (Tuzla), Centar za ženska prava (Zenica), Fondacija CURE (Sarajevo), Fondacija INFOHOUSE (Sarajevo), Fondacija lokalne demokratije (Sarajevo), Fondacija Udružene žene Banja Luka, Fondacija za osnaživanje žena (Sarajevo), Helsinški parlament građanja Banja Luka, ICVA – Inicijativa i civilna akcija (Sarajevo), Mreža za izgradnju mira (Sarajevo), Sindikat trgovine i uslužnih djelatnosti BiH, Udruženje „Zemlja djece u BiH“, Tuzla; Udruženje „Žena BiH“, Udruženje „Dignitet“ Mostar; Udruženje „Jabiheu“, Sarajevo, Udruženje žena Romkinja „Bolja budućnost“ Tuzla i Udruženje žena „SEKA“ Goražde.

POLITIČKO SUDJELOVANJE

U BiH iz jednog izbornog ciklusa u drugi, podaci konstantno pokazuju neravnomjernu zastupljenost žena u organima zakonodavne i izvršne vlasti. Kvota od 40% iz Zakona o ravnopravnosti spolova BiH (ZoRS BiH) još se uvijek ne provodi, niti se s ovim zakonom usklađuju drugi propisi, što doprinosi kontinuiranom isključivanju žena iz političkih procesa i aktivnog učešća u važnim odlukama.

Neravnomjernosti, između ostalog doprinosi i to što žene u političkim strankama imaju veoma mali ili nikakav uticaj na kreiranje izbornih listi, najčešće se nalaze na polovini ili pri dnu kandidatskih listi što im umanjuje mogućnost da budu izabrane. Zapravo, veliki broj žena je na listama uglavnom zbog ispunjavanja formalne zakonske obaveze o obaveznoj procentualnoj zastupljenosti oba spola.

U cilju uspostavljanja rodne ravnopravnosti neophodno je da se u Izborni zakon BiH unese povećanje rodne kvote na 50% uz princip naizmjerničnog redoslijeda kandidata i kandidatkinja na izbornim listama. Pored toga, posebno je važno da se istim zakonom uspostavi obaveza da se sa kompenzacijskih lista popuni nedostajući broj izabranih žena do 40%.

Neravnomjerna zastupljenost žena vidljiva je nakon provedenih lokalnih izbora 2020 godine. Prema podacima Centralne izborne komisije (CIKa) od ukupno 425 kandidata za načelnike/ce i gradonačelnike/ce, svega je kandidovano 29 žena (6,82 %) u odnosu na 396 muškaraca (93,18). Konačno, na lokalnim izborima 2020. godine izabrano je svega pet gradonačelnica/načelnica.

Slična situacija je i nakon zadnjih opštih izbora koji su održani 05. oktobra 2022. godine. Prema podacima CIKa u Parlamentarnoj skupštini BiH zastupljeno je 16,7% žena (7 žena od ukupno 42 kandidata). Slično je i na nivou entiteta: u Parlamentu FBiH je zastupljeno 28,6%, a u Skupštini RS 18,10% žena.

Trenutno, do konstituisanja nove vlasti, u Vijeću ministara su samo 2 ministricice od ukupno 9 ministarskih pozicija, zatim u Vladi FBiH su 3 žene od ukupno 16 ministarskih pozicija dok je u Vladi RS od 16 ministarskih pozicija 6 žena.

Političke stranke se najvećim dijelom finansiraju iz budžeta svih nivoa vlasti. Dakle u finansiranju ravnopravno učestvuju muškarci i žene, dok u vlasti značajno dominiraju muškarci. Nema ravnopravnog tretmana za žene u predizbornim kampanjama, rijetko predstavljaju stranke u javnosti i govore za medije i nemaju jednake prilike za predstavljanje ni sebe ni svojih programa i stavova. Političke stranke, moraju uskladiti svoje interne pravilnike i politike sa ZoRS i tako osigurati ravnopravno učešće žena i muškaraca u političkom i javnom životu.

Rezultati prvog Gender barometra za procjenu/mjerenje rodne osjetljivosti političkih partija pokazuju da su stranke i političke partije u BiH rodno neosjetljive. Međutim, od pet ključnih političkih partija koje imaju svoje predstavnike na nekom od nivoa zakonodavne vlasti, Naša stranka je rodno najsenzibilnija politička partija u BiH, i po pitanju zastupljenosti žena u organima odlučivanja (imaju 46% žena u Predsjedništvu i 43% žena u Glavnom odboru stranke), i po pitanju zalaganja za poboljšanje položaja žena kroz zakonodavne aktivnosti i po pitanju spremnosti da se rodna komponenta implementira u Ustav BiH. Slijede SDP BiH, Demokratska fronta, SNSD i Srpska demokratska stranka, kao najmanje rodno osjetljiva partija u BiH².

2 Sredinom 2021. godine Helsinški parlament građana je testirao novi alat – Gender barometar za procjenu/mjerenje rodne osjetljivosti političkih partija (<https://hcabl.org/>). Alat je kreiran da se može efikasno i argumentovano pratiti koliko su ključne političke partije u BiH istinski posvećene radu na unapređenju rodne ravnopravnosti - po pitanju zastupljenosti žena u partijskim organima odlučivanja i partijskim dokumentima, po pitanju zalaganja za poboljšanje položaja žena kroz zakonodavne aktivnosti, te po pitanju spremnosti da rade na orodnjavanju Ustava BiH: <http://hcabl.org/rodni-barometar/>

PREPORUKE:

- Kroz izmjene relevantnog zakonodavstva osigurati povećanje rodne kvote na 50%, te obavezno utvrditi princip naizmjeničnog redoslijeda kandidata i kandidatkinja na izbornim listama.
- Izmjenom Izbornog zakona BiH odrediti obavezu da se sa kompenzacionih lista popunjavanja nedostajući broj izabranih žena do 40% u skladu sa ZoRS BiH.
- Uskladiti Zakon o Vijeću ministara BiH, Zakon o radu Vlade FBiH i Zakon o radu Vlade RS sa Zakonom o ravnopravnosti spolova kako potvrda sastava Vlade nebi bila moguća bez minimalno 40% žena na ministarskim pozicijama.
- Ovi prijedlozi bi svakako doveli do realizacije politike ravnopravnosti i ravnopravne zastupljenosti žena i muškaraca, za šta se u svojim stranačkim dokumentima obavezao najveći broj političkih partija u BiH.

EKONOMSKA I SOCIJALNA PRAVA

Diskriminacija žena kroz nedosljednu primjenu radnog i antidiskriminacijskog zakonodavstva onemogućava ženama puno uživanje ekonomskih i socijalnih prava, posebno kada je riječ o zaštiti prava radnika, sa fokusom na nezadovoljavajuće inspekcije rada.

Istraživanje o rodno zasnovanoj diskriminaciji u oblasti rada i zapošljavanja koje je obuhvatalo period od 2018 -2021 je pokazalo da nije bilo značajnijih pomaka ni po pitanju prepoznavanja oblika rodno zasnovane diskriminacije na radu, kao i po pitanju prijavljivanja ovih slučajeva³. Rezultati on-line ankete rađene 2021. pokazuju da je 46% žena i 15% muškaraca doživjelo neki oblik rodno zasnovane diskriminacije na svom radnom mjestu. Međutim, od osoba koje su doživjele takvu diskriminaciju, 78% žena i 69% muškaraca to nije prijavilo nadležnoj instituciji⁴, uglavnom zbog straha od gubitka posla, dugotrajnosti sudskih sporova i poteškoća u dokumentovanju slučajeva.

Iako je RS usvojila Zakon o zaštiti od uznemiravanja na radu⁵ u septembru 2021. godine, Zakon ne poznaje specifične oblike rodno zasnovanog uznemiravanja i nasilja na radnom mjestu.

Posljedice izazvane pandemijom COVID-19 teže su se odrazile na žene. Vlade u oba entiteta propustile su priliku da se pozabave brigom o djeci, posebno o ranjivim grupama žena, kao što su zdravstveni radnici (medicinske sestre) i samohrane majke koje su tokom zatvaranja (lockdown) ostale bez alternative.

Porodiljske naknade nisu usaglašene između entiteta, kao ni kantona u F BiH, kada je riječ o visini, trajanju i uslovima njihove isplate. Državni izvještaj EK za 2022. ponovo uvodi zvaničnu preporuku o potrebi uvođenja jedinstvenog minimalnog nivoa beneficija i

3 Istraživanje „Rodno zasnovana diskriminacija u oblasti rada u BiH “Svjetlana Ramić Marković; Helsinški Parlament Građana

4 U on-line anketi su učestvovala 683 osobe. Pored ankete, istraživanje se temelji na analizi zakonskog okvira, odgovorima institucija i NVO na upitnik kreiran za potrebe istraživanja, dubinskim intervjuima sa žrtvama diskriminacije (16) i intervjuima sa relevantnim akterima, zaduženim za zaštitu od diskriminacije (34). Vidjeti: Rodno zasnovana diskriminacija u oblasti rada u BiH, Banja Luka: Helsinški parlament građana Banja Luka, Dostupno na: http://hcabl.org/wp-content/uploads/2022/03/RodnoZasnovanaDiskriminacijaBiH_web.pdf

5 “Službeni glasnik RS”, br. 90/2021

zaštite na porodijskom odsustvu u cijeloj zemlji, počevši od usklađivanja definicija porodijskog, očinskog i roditeljskog odsustva, što je izostalo u izvještaju za 2021. godinu.

Postoji opći nedostatak osjetljivosti na potrebu za ekonomskim osnaživanjem žena, posebno ranjivih grupa žena, u svim relevantnim zakonima i politikama. Još uvijek nije usvojena Strategija zapošljavanja F BiH za period 2021-2027. Predložena strategija, koja je razmatrana krajem 2021. godine, žene je pozicionirala samo kao opštu kategoriju ne uzimajući u obzir višestruko marginalizovane žene i poteškoće sa kojima se suočavaju.

Žene u BiH ne učestvuju ravnopravno u donošenju ekonomskih odluka. Nijedna žena nije na rukovodećim pozicijama u javnim preduzećima na državnom nivou. U Brčko distriktu (BD) žena je na čelu samo jednog od četiri javna preduzeća. U RS samo 4% žena je na rukovodećim pozicijama, za razliku od 16,6% u F BiH. Od ukupnog broja članova uprava u sve četiri kompanije u vlasništvu BiH, žene su zastupljene sa oko 26%. U odborima JP u BD žene čine 10,5%. Ništa bolja situacija nije ni u entitetima. U javnim preduzećima u RS žene čine 15% članova uprava, a u javnim preduzećima F BiH 22,5%⁶.

Krajem 2022. godine, po prvi put je izrađen parcijalni Indeks rodne ravnopravnosti za BiH, sa potpunim informacijama za dva domena (Znanje i Moć), i podacima za tri poddomena (Rad, Zdravstveni status i Pristup zdravstvenoj zaštiti).⁷ Došlo je do određenog poboljšanja u prikupljanju rodno raščlanjenih podataka, posebno na nivou BiH kroz objavljivanje redovnog biltena „Žene i muškarci u BiH“, posebno kada su u pitanju dostupni podaci o plaćama u različitim sektorima, ali prikupljanje podataka još uvijek bi se moglo poboljšati u različitim sektorima, kao što su u oblasti tranzicije rada, podaci o ženama iz manjinskih i marginaliziranih grupa, itd.

PREPORUKE:

- Uspostaviti redovan sistem prikupljanja detaljnih statističkih podataka razvrstanih po spolu u svim zavodima za statistiku, posebno u oblasti zapošljavanja, plata i beneficija, po pojedinim sektorima zapošljavanja, profesionalnog razvoja i napredovanja, te učešća u upravljanju i odlučivanju.
- Prilikom izrade politika i zakona u oblasti rada, zapošljavanja i socijalnog sistema, obavezno je procijeniti uticaj ovih politika i zakona na žene. Nove politike moraju uključiti sistem obaveznog, redovnog praćenja i izvještavanja o njihovoj implementaciji.
- Zakoni i politike o radu i zapošljavanju moraju odgovoriti na potrebu uspostavljanja ravnoteže između posla i privatnog života za roditelje i staratelje, a posebno prepoznati potrebu za ulaganjem u ustanove za brigu o djeci i slično.
- Nova Strategija zapošljavanja F BiH mora uključiti rodnu perspektivu i posebno uključiti marginalizirane žene u aktivnosti zapošljavanja/samozapošljavanja.

6 Zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama javnih preduzeća u BiH, Prava za sve, 2022; <https://pravazasve.ba/bs/wp-content/uploads/sites/5/2022/03/Prava-za-sve-Rodna-analiza-N.pdf>

7 BiH je ispod prosjeka rezultata u EU, npr. za Znanje 4 boda, a recimo u domeni Rada skoro 20 bodova ispod. Izvor: <https://bhas.gov.ba/News/Read/66>

NASILJE NAD ŽENAMA / RODNO ZASNOVANO NASILJE

Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničen napredak u usklađivanju zakonodavstva u cilju osiguranja zaštite preživjelih i krivičnog gonjenja nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja, kao što je sadržano u obaveznim standardima IK⁸. Trenutni procesi revizije krivičnog zakonodavstva i zakonodavstva o nasilju u porodici na entitetskom nivou su spori⁹. Pozitivno je da Nacrt Krivičnog zakona F BiH uključuje neka od krivičnih djela koja su regulisana IK¹⁰. Međutim, nacrt se ne referira direktno na slučaj ubistva žene od strane člana porodice, bliske osobe ili vanbračnog partnera ili od osobe koja ju je predhodno zlostavljala kao krivično djelo femicida. Važno je da se femicid utvrdi kao posebno krivično djelo čime bi se takva kvalifikacija zločina uzela kao otežavajuća okolnost. Na ovaj način bi se omogućilo praćenje ovih krivičnih djela što u konačnici može rezultirati boljim zaštitom žena. Brčko distrikt i dalje zadržava dvostruko normiranje nasilja u porodici, kao prekršaja i kao krivičnog djela. Nadalje, entitetsko krivično-procesno zakonodavstvo još uvijek ne poznaje pojam "žrtva krivičnog djela". Time se stvara pravna nesigurnost, onemogućava efikasan pristup pravdi, te prepoznavanje žrtava rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici kao žrtava kojima je potrebna posebna podrška i mjere zaštite u okviru krivičnog postupka protiv počinitelja nasilja, kako bi se poboljšao njihov položaj, spriječila sekundarna traumatizacija, viktimizacija i ponavljanje nasilja¹¹.

Informacije koje su žene žrtve nasilja podijelile sa ženskim OCD koje pružaju specijalizirane usluge podrške žrtavama nasilja ukazuju na to da odgovor

profesionalaca u javnim institucijama odražava duboko ukorijenjene stereotipe koji utiču na adekvatnu zaštitu i podršku ženama koje su preživjele nasilje¹². Rezultati monitoringa ukazuju da profesionalci u javnim ustanovama koje su prepoznate kao subjekti zaštite ne prolaze obaveznu i kontinuiranu obuku u cilju poboljšanja pristupa u radu sa žrtvama nasilja kao i sprovođenju obaveza propisanih zakonom. Većina obuka se organizuje na sporadičnoj osnovi u saradnji sa UN agencijama i ženskim OCD koje su aktivne u prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama. Nedostatak institucionalnog i sistemskog pristupa obuci profesionalaca direktno utiče na njihov neadekvatan odgovor i oklijevanje preživjelih da prijave ponovljene slučajeve nasilja.

Specijalizovane usluge podrške i pomoći žrtvama nasilja su ograničene, a pružaju ih ženske OCD koje nemaju dovoljno osoblja i nemaju podršku iz javnog budžeta. Vlasti BiH su poduzele pozitivne korake na poboljšanju javnog budžetskog finansiranja sigurnih kuća širom zemlje, međutim, raspoloživi resursi su nedovoljni i ne alociraju se na redovnoj osnovi¹³. Entitetske/kantonalne/općinske vlasti primjenjuju različite pristupe u pogledu izdvajanja sredstava iz javnog budžeta za sigurne kuće, a mnoge ženske OCD koje vode sigurne kuće (posebno u F BiH) i specijalizirane službe u BiH kontinuirano se bore s nedostatkom sredstava za održavanje usluga. Obe SOS linije (1264 za RS, 1265 za F BiH) nisu dostupne svim ženama i devojkama na ravnopravnoj osnovi¹⁴, a funkcionišu zahvaljujući velikom trudu i doprinosu

8 BiH je potpisala i ratificirala IK 2013. godine, a stupila je na snagu 1. augusta 2014. Više informacija o državnom izvještavanju i alternativnim izvještajima OCD dostupno je ovdje: [https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/Bosna i Hercegovina](https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/Bosna%20i%20Hercegovina)

9 F BiH provodi izmjene i dopune Krivičnog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, oba zakona su u fazi izrade, javna rasprava o nacrtima zakona je još u toku.

10 Nova krivična djela uključena u Nacrt Krivičnog zakona F BiH su: sakaćenje ženskih genitalija, prisilna sterilizacija, uhođenje, seksualno uznemiravanje i prisilni brak. Nacrt zakona takođe uključuje definisanje pristanka na seksualnu aktivnost u odnosu na definiciju krivičnog djela silovanja. Kompletan tekst Nacrta Krivičnog zakona FBiH (na jeziku BHS) dostupan na: <https://www.paragraf.ba/nacrti-i-prijedlozi/nacrt-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-krivnog-zakona-federacije-bih.pdf>

11 Trenutno entitetski zakoni o krivičnom postupku prepoznaju samo pojam "oštećena strana", sa ograničenim pravima u krivičnom postupku.

12 Na primjer, kroz pružanje direktne pravne i psihosocijalne podrške ženama koje su preživjele nasilje, Fondacija Udružene žene identifikovala je slučajeve u kojima je ljekar specijalista u službenoj evidenciji naveo da žrtva silovanja ima „veliki izrez na majici“, tužilac je odbio da obavijesti žrtva o toku krivičnog postupka protiv počinioca, socijalna radnica je dosljedno držala stranu nasilnika i često obilazila teren kako bi provjerila prijave počinitelja da se žrtva ponašala kao „nepodobna majka i zanemarivala djecu“ itd.

13 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je krajem 2021. godine iz državnog budžeta izdvojilo 100.000 KM za osam sigurnih kuća (12.500 KM po sigurnoj kući) u svrhu smještaja žena žrtava nasilja i operativnih troškova. Miloš Lučić, ministar za ljudske resurse i izbjeglice, na sastanku sa ženskim OCD radi potpisivanja sporazuma je izjavio da će se Ministarstvo zalagati da se za ovu namjenu zadrži ponavljajuća budžetska stavka u javnom budžetu na nivou BiH.

14 Nadležni pokrivaju troškove cijene licence za kratke brojeve kod teleoperatera (Mtel i BiH Telekom) i mogu pristupiti samo ženama koje zovu broj iz iste telefonske mreže, a pozivi su besplatni. Pozivi sa druge postojeće telefonske mreže u BiH (Eronet) nisu mogući.

OCD, čije osoblje često nije plaćeno za pružanje SOS savetovanja¹⁵.

BiH još uvijek nema uspostavljenu jedinstvenu metodologiju i praksu redovnog i sistemskog prikupljanja podataka o svim oblicima rodno zasnovanog nasilja. Preporuka CEDAW Komiteta traži od BiH uspostavljanje jedinstvenog sistema prikupljanja podataka o svim oblicima rodno zasnovanog nasilja koji su razvrstani po starosti, etničkoj pripadnosti, invaliditetu, vrsti nasilja i odnosu između počinioca i žrtve. Podaci za nasilje u porodici se prikupljaju na nivou pojedinačnih institucija koje su prepoznate kao subjekti zaštite i ne slijede preporuke CEDAW Komiteta. Podaci za druge oblike rodno zasnovanog nasilja se sporadično prikupljaju na nivou institucija i veoma ograničeno koriste za planiranje i provođenje specifičnih mjera i aktivnosti usmjerenih na podršku preživjelima, kao i sprečavanje i suzbijanje nasilja.

PREPORUKE:

- Osigurati usklađivanje krivičnih i zakona o zaštiti od nasilju u porodici na svim nivoima vlasti sa međunarodnim standardima, posebno IK i Direktivom EU o pravima žrtava 2012/29/EU kako bi se poboljšala zaštita žena žrtava nasilja kao i njihov pristup pravdi;
- Osigurati sistemski institucionalni pristup obukama za izgradnju kapaciteta i podizanje svijesti profesionalaca u oblastima zaštite od nasilja nad ženama. Uvrstiti ovo u programe obuka koji su podržanih iz javnog budžeta i učiniti ih obaveznim za sve profesionalce koji rade sa žrtvama nasilja. Također, programi bi trebali uključivati iskustva OCD koji pružaju specijalizirane usluge žrtvama nasilja.
- Osigurati kontinuiranu podršku OCD u pružanju specijalizovanih usluga pomoći i podrške ženama i djeci žrtvama nasilja, uključujući finansiranje ovih usluga kroz redovno planiranje i raspodjelu sredstava javnog budžeta na svim nivoima vlasti.
- Osigurati da zvanični statistički podaci i baze podataka uključuju sve oblike nasilja nad ženama zasnovane na zajedničkoj metodologiji. Potrebno je da se ti podaci redovno prikupljaju i da su javno dostupni, te da se koriste za poboljšanje javnih politika.

¹⁵ Neke ženske OCD koje pružaju podršku SOS liniji za pomoć žrtvama nasilja povremeno uspijevaju da pokriju naknade za savjetnike SOS telefona kroz projekte i osnovna sredstva dobijena od međunarodnih donatora. Inače, kako bi SOS telefonska podrška ostala dostupna ženama i djevojkama kojima je potrebna, članovi stručnog osoblja ženskih OCD volontiraju u svoje slobodno vrijeme.

KRŠENJE PRAVA ROMKINJA I VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA

Romkinje su generalno diskriminirane zbog pripadnosti romskoj etničkoj grupi, a u romskoj zajednici zbog toga što su žene. Ovu dvostruku diskriminaciju dodatno otežava i izloženost Romkinja socijalnoj isključenosti. Nemaju pristup obrazovanju, zapošljavanju, a vrlo često i zdravstvenoj zaštiti, što ih čini posebno ranjivim na različite oblike rodno zasnovanog nasilja. Podaci istraživanja provedenog 2019. godine pokazuju da 75,1% Romkinja živi u siromaštvu, bez ikakvih prihoda, bez zdravstvenog osiguranja i bez osnovnog obrazovanja¹⁶.

Problemi u pristupu romske djece redovnoj nastavi su višeslojni: nedovoljna komunikacija između škole i roditelja, rano napuštanje škole, izostanak pravovremene reakcije škola i centara za socijalni rad i sl. Podaci koji su prikupljeni za potrebe izrade Akcionog plana BiH za društvenu inkluziju Roma i Romkinja za period 2021-2025 godina pokazuju da je još uvijek izuzetno nizak procenat romske djece uključene u obrazovni sistem. Samo 4% romske djece je uključen u predškolski odgoj i obrazovanje, dok stopa djece uključene u osnovno i srednje obrazovanje iznosi svega 35%. Tradicionalno se porodice odlučuju da prvenstveno školuju mušku djecu zbog čega značajan broj Romkinja ostaje uskraćen za obrazovanje. Nažalost sve to rezultira manjim mogućnostima u pronalaženju posla a samim tim nemogućnosti ostvarenja ekonomske nezavisnosti, socijalne sigurnosti, izostanku zdravstvenog osiguranja i sl.

Rodna neravnopravnost u zapošljavanju je također prisutna bez obzira na starost i profesiju. Podaci pokazuju da je oko 13% Romkinja radno angažovano u odnosu na 39% Roma¹⁷. U oblasti zapošljavanja je neophodna promjena metodologije izdvajanja sredstava za poticaje prilikom zapošljavanja i samozapošljavanja. Nadležni zavodi za zapošljavanje izdvajaju jako malo sredstava. Procjena Ženske romske

mreže pokazuje da sredstva za samozapošljavanje nisu dovoljna za pokretanje održivog biznisa, tako da Romkinje nemaju koristi od tih sredstava.

Zatim, posebno je važno kroz kontinuirane kampanje poticati Romkinje da apliciraju za pozicije u oblastima gdje nisu dovoljno ili nisu nikako zastupljene, npr. u policiji, sudstvu, visokom obrazovanju, medicinskim institucijama i sl.

Društveno-politička participacija Romkinja izuzetno je niska, čak i u tijelima koja predstavljaju interese Roma i Romkinja u BiH. Javni pozivi za imenovanja u ovim tijelima nisu transparentni i vrlo često žene nemaju pravovremenu informaciju o imenovanjima.

Rezultati uporednog pregleda dostupnih podataka i nezavisne analize poklapaju se sa iskustvima romskih ženskih udruženja¹⁸ i otkrivaju da je u romskim zajednicama u velikoj mjeri zastupljeno rano stupanje u brak. Procenat romskih devojaka koje stupaju u brak prije 18. godine je 48,3%, u odnosu na 9,5% neromskih devojaka. Djevojke koje se rano udaju izloženije su nasilju, ranije postaju majke, imaju više djece i manje šanse da nastave školovanje i ekonomski ojačaju. Dječiji brakovi također nose rizik od rane trudnoće, što može dovesti do teških zdravstvenih posljedica i za majku i dijete, ovaj rizik je veoma visok zbog nedovoljnog pristupa zdravstvenim uslugama.

Prema dostupnim istraživanjima, koje su sprovela udruženja Romkinja: 45,1% Romkinja bilo je izloženo nasilju uključujući i više oblika nasilja, 47% Romkinja smatra da treba da ostanu u braku sa nasilnim mužem, 34% romske djece svjedočilo je fizičkom nasilju od strane oca ili maminog partnera na majku, 50% Romkinja je ograničeno u kretanju, odnosno uslovljeno dozvolom partnera/muža¹⁹.

¹⁶ Udruženje Romkinja „Bolja budućnost“ iz Tuzle u saradnji sa Romskom ženskom mrežom „Uspjeh“ je 2019. godine realizovalo istraživanje na uzorku od hiljadu Romkinja.

¹⁷ Platforma za unapređenje prava i položaja Romkinja u BiH 2020, Udruženje Romkinja „Bolja budućnost“ Tuzla

¹⁸ Ibid

¹⁹ Istraživanje rodno zasnovanog nasilja nad Romkinjama u BiH, <https://www.bolja-buducnost.org/index.php/bs/o-nama/dokumenti/summary/3-istrazivanja/5-istrazivanje-o-rodno-zasnovanom-nasilju-nad-romkinjama-u-bih>

Uprkos datim podacima, predrasude o Romkinjama u bosanskohercegovačkom društvu često se uzimaju kao valjano i opravdano mišljenje o romskom životu, kulturi i tradiciji. Ove predrasude se vide kroz kršenje prava Romkinja i toleranciju na nasilje u porodici, rane brakove, trgovinu ljudima i rad djece. Društvo sve ovo posmatra kao dio romske tradicije, a ne kao ozbiljno kršenje zakona i ljudskih prava i sloboda. Istraživanje pokazuje da opštinski protokoli za postupanje u slučajevima nasilja u porodici nisu uključili perspektivu ili iskustva Romkinja. Zatim, potrebno je da se u sigurnim kućama za žene i djecu žrtve nasilja vode precizni podaci o smještaju Romkinja. Trenutno nije moguće utvrditi tačan broj Romkinja izloženih nasilju, jer se ne vodi statistika u institucijama i sigurnim kućama.

PREPORUKE:

- Osigurati rodnu ravnopravnost prilikom izrade strateških dokumenata i akcionih planova za Rome i Romkinje u oblasti zdravstva, stanovanja, zapošljavanja i obrazovanja, kao i promijeniti metodologiju izrade strateških dokumenata i uvesti obavezno nadgledanje njihovog provođenja.
- Neophodno je uvesti posebno osmišljene održive programe zapošljavanja/samozapošljavanja Romkinja.
- Neophodno je da se u postojeće politike, strategije i planove koji se odnose na prevenciju nasilja u porodici uvedu specifične mjere primjenjive u romskim zajednicama.
- U postojeće zakonodavstvo uvesti posebne mjere za prevenciju dječijih ugovorenih brakova kao i posebne mjere u okviru Strategije za borbu protiv trgovine ljudima.
- Inicirati donošenje odgovarajućeg programskog dokumenta za sprečavanje diskriminacije i anticiganizma²⁰.

²⁰ Anticiganizam je relativno nov termin za stari društveni fenomen, mržnju, marginalizaciju i ugnjetavanje Roma u svijetu. Anticiganizam je specifičan rasizam prema Romima, Sintima i drugima koji su u svijetu stigmatizirani kao „Cigani“.

PRAVA ZA SVE

PRAVA ZA SVE je bh. organizacija civilnog društva koja se bavi zaštitom i zagovaranjem ljudskih prava u cilju stvaranja pravednog i demokratskog društva zasnovanog na principima ljudskih prava. PRAVA ZA SVE traži odgovornost države za poštovanje, zaštitu i ostvarenje ljudskih prava za sve; traži pravdu za žrtve kršenja ljudskih prava; promovira jednake mogućnosti za sve, bez obzira na spol ili rod, onesposobljenje, rasu ili status manjine, spolnu ili rodnu orijentaciju, ili bilo koju drugu razliku; podržava razvoj vještina i osnaživanje isključenih grupa i zajednica.

Ova publikacija je nastala u okviru programa “No EU Integration Without Women’s Participation” i u saradnji sa Ženskom zagovaračkom grupom koju čine: Centar za podršku organizacijama CENSOR (Tuzla), Centar za ženska prava (Zenica), Fondacija CURE (Sarajevo), Fondacija INFOHOUSE (Sarajevo), Fondacija lokalne demokratije (Sarajevo), Fondacija Udružene žene Banja Luka, Fondacija za osnaživanje žena (Sarajevo), Helsinški parlament građanija Banja Luka, ICVA – Inicijativa i civilna akcija (Sarajevo), Mreža za izgradnju mira (Sarajevo), Sindikat trgovine i uslužnih djelatnosti BiH, Udruženje „Zemlja djece u BiH“, Tuzla; Udruženje “Žena BiH”, Udruženje „Dignitet“ Mostar; Udruženje „Jabiheu“, Sarajevo, Udruženje žena Romkinja „Boljja budućnost“ Tuzla i Udruženje žena „SEKA“ Goražde.

This material is completely or partly financed by the Swedish International Development Cooperation Agency (Sida) and Kvinna till Kvinna. Sida and Kvinna till Kvinna does not necessarily agree with the opinions expressed. The author alone is responsible for the content.

Uz finansijsku podršku:

